

Nr 75

Utlåtande i anledning av proposition om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956: 236) jämte motioner.

I en den 30 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 187, har Kungl. Maj:t under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag föreslagit riksdagen att godkänna av Kungl. Maj:t meddelade förordnanden om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956: 236).

I anledning av propositionen har väckts vissa motioner, vilka redovisas nedan (s. 2).

Gällande rätt m. m.

Allmänna prisregleringslagen är en fullmaktslag som ger Kungl. Maj:t möjlighet att under vissa förutsättningar införa olika former av prisreglering. Förutsättningarna för tillämpning av lagen anges i dess 1 §. Första och andra styckena av denna paragraf avser krig eller krigsfara. I paragrafens tredje stycke föreskrivs att Kungl. Maj:t äger förordna om tillämpning av lagens bestämmelser om prisreglering även i det fall att av annan orsak än krig eller krigsfara "uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket". Sådant förordnande skall gälla för viss tid, högst ett år varje gång. Förordnandet skall underställas riksdagen inom en månad eller, om riksdagssession ej pågår, inom en månad från början av nästkommande session. Om underställning ej sker eller om riksdagen inte inom två månader från det underställningen skedde gillar förordnandet, är detta förfallet.

Den 28 augusti 1970 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse (1970: 511) om tillämpning av allmänna prisregleringslagen. I kungörelsen förordnades, med stöd av 1 § tredje stycket allmänna prisregleringslagen, att 2—9 §§ samma lag skulle äga tillämpning till utgången av år 1970. Genom kungörelse den 9 oktober 1970 (1970: 553) förlängdes tillämpningstiden till utgången av mars 1971.

Med stöd av prisregleringslagen har Kungl. Maj:t utfärdat dels den 28 augusti 1970 kungörelse (1970: 512) om prisstopp på viktigare livsmedel, dels den 9 oktober 1970 kungörelse (1970: 552) om allmänt prisstopp (ändrad 1970: 562).

Propositionen

I propositionen redovisar chefen för handelsdepartementet först huvudstadgandena i allmänna prisregleringslagen samt de förordnanden som Kungl. Maj:t meddelat med stöd av denna lag. Vidare redovisas uppgifter om prisutvecklingen m. m. och den bedömning härav som föranlett förordnandena om tillämpning av lagens bestämmelser.

Motioner

Yrkanden

I anledning av propositionen har väckts

dels de likalydande motionerna I: 1364 av herr *Bohman m. fl.* och II: 1583 av fru *Kristensson m. fl.*, vari hemställes att riksdagen skall vid behandling av propositionen besluta ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionerna anförs rörande prisstoppbestämmelsernas tillämpning,

dels de likalydande motionerna I: 1365 av herrar *Stefanson* och *Tistad* samt II: 1582 av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, vari hemställes att riksdagen skall begära att Kungl. Maj:t före eventuellt beslut om fortsatta prisreglerande åtgärder för tiden efter den 31 mars 1971 skall "inhämta riksdagens hörande".

Motivering

I motionerna I: 1364 och II: 1583 anförs inledningsvis att Sverige internationellt sett under 1970 drabbats hårt av inflation, eftersom effektiva finanspolitiska motåtgärder inte vidtagits. Motionärerna diskuterar mot denna bakgrund förutsättningarna och motiven för tillämpningen av allmänna prisregleringslagen. De uttalar därvid att två rekvisit skall vara uppfyllda för att lagen skall kunna tillämpas, nämligen "att fara för en inflationistisk utveckling föreligger" och "att ekonomiska åtgärder av generellt slag vidtagits men att de visat sig inte vara verkningsfulla".

Då prisstopp på vissa livsmedel infördes var enligt motionärerna "den inflationistiska utvecklingen alldeles påtaglig". Detta berodde, anför de, på att tillräckliga generella ekonomisk-politiska åtgärder inte vidtagits. Prisstoppet kom sålunda att användas som ett substitut för och inte som ett komplement till en effektiv ekonomisk politik. Enligt motionärerna är prisregleringslagen "uppenbarligen inte avsedd att tillämpas på detta sätt".

Vad gäller verkningarna av ett prisstopp åberopar motionärerna bl. a. en promemoria som år 1965 avgavs av en arbetsgrupp inom handelsdepartementet (stencil H 1965: 2 B), enligt vilken effekterna av en prisreglering

i allt väsentligt skulle vara negativa. En sådan skulle enligt gruppen leda till bl. a. ett minskat urval av varor, minskad priskonkurrens, tendenser till högre prisnivå än vid fri prissättning, snedvridning av produktion och varuförsörjning samt på längre sikt en långsammare tillväxttakt i ekonomin. I motionerna hänvisas vidare till vad bankoutskottet tidigare i år (utl. nr 15) uttalat i anledning av motioner om ett temporärt pris- och lönestopp.

Mot denna bakgrund finner motionärerna det obestridligt att en statlig prisreglering är ägnad att medföra allvarliga konsekvenser för samhälls-ekonomin. De anser det därför vara av synnerlig vikt att prisstoppet avvecklas "så snart ske kan". I avvaktan härpå bör, anför de, prisregleringen tillämpas på sådant sätt att olägenheterna begränsas. De anger också vissa riktlinjer härför. De rekommenderar bl. a. en flexibel tillämpning i syfte att undvika att statens pris- och kartellnämnd belastas med "ett orimligt antal dispensansökningar" som rör sådana prisändringar för vilka övertygande skäl kan åberopas, t. ex. ändrade importpriser och inhemska indirekta skatter. Det sägs också vara angeläget att då prisstoppet upphävs inte "sådana tröskeleffekter uppkommer som kan försvåra en återgång till normala förhållanden". Kungl. Maj:t bör därför ge pris- och kartellnämnden "sådana generellt syftande direktiv för den prisreglerande verksamheten att den — utan att dess effekt försämras — kan utövas på smidigast möjliga sätt". Prisregleringen bör dessutom, säger motionärerna, vara så generell som möjligt. Konkret förordar de att prisstoppet utvidgas till att avse även de affärsdrivande statliga verken.

Prisstoppet betecknas i motionerna I: 1365 och II: 1582 som en nödfallsåtgärd, vilken skulle ha kunnat undvikas med en annan inriktning av den ekonomiska politiken än vad som varit fallet.

Motionärerna diskuterar även tillämpningen av prisregleringen och betonar att denna måste genomföras på "ett rimligt och rättvist sätt". Staten bör sålunda stå fast vid de uppgörelser som träffats beträffande prissättningen på jordbruksprodukter. Vidare bör dispenser från prisstoppet beviljas när särskilda skäl föreligger, såsom vid stegring av importpriserna.

Verkningarna av prisstoppet kan enligt motionärerna ännu inte till fullo överblickas. För de arbetskraftsintensiva företagen har det emellertid, anser de, inneburit betydande påfrestningar. Om prisreglerande åtgärder skulle övervägas även för tiden efter den 31 mars 1971 kan det därför knappast bli fråga om prisstopp utan om en reglerad prisstegring, som ger företagen möjligheter att kompensera sig för höjda kostnader till följd av t. ex. löneökningar. I övrigt hänvisar motionärerna vad beträffar verkningarna av en prisreglering till vad som år 1965 anfördes av en arbetsgrupp inom handelsdepartementet.

Motionärerna erinrar avslutningsvis om prisregleringslagens regler beträffande riksdagens medverkan vid beslut på ifrågavarande område. Bety-

dande nackdelar från samhällsekonomisk synpunkt av fortsatta prisreglerande åtgärder och därmed förenade risker för produktionsinskränkningar och sysselsättningsproblem gör det, anför motionärerna, angeläget att riksdagen ges möjlighet att i förväg ta ställning till frågan om eventuella åtgärder av prisreglerande karaktär för tiden efter den 31 mars 1971.

Vissa ytterligare beslut av Kungl. Maj:t

Efter framställning från statens pris- och kartellnämnd har Kungl. Maj:t den 27 november 1970 meddelat riktlinjer att gälla tills vidare vid tillämpningen av kungörelsen om allmänt prisstopp, såvitt angår försäljning av förnödenhet som införts från utlandet (importvara) och av förnödenhet som framställts inom landet och vid vars framställning använts importvara. Enligt dessa riktlinjer får medgivande till överskridande av stoppris lämnas enligt följande. Importvara som utgörs av bränsle eller drivmedel, som har utomordentligt stor betydelse för hela den svenska folkhushållningen, samt råvara, vars pris är internationellt bestämt, får säljas till det högre pris räknat i kronor och ören som svarar mot importprishöjning efter den 7 oktober 1970 kl. 12. Vidare får förnödenhet som framställts inom landet och vid vars framställning använts importvara av angivet slag säljas till det högre pris, räknat i kronor och ören, som svarar mot importprishöjning efter nyss angiven tidpunkt. Slutligen får importvara vars stoppris kan fastställas endast med stor svårighet säljas till ett pris, i vilket försäljarens marginal, beräknad i kronor och ören, bestämts med ledning av vad som var gällande inom ifrågavarande bransch vid nyss angiven tidpunkt. För annan förnödenhet än som nämnts bör medgivande att överskrida stoppris på grund av importprishöjning ej lämnas. Endast i det fall att en importprishöjning kan ha till följd att sysselsättningen inom ett företag snart skulle minska väsentligt får överskridande medges.

I cirkulär den 13 november 1970, vilket trätt i kraft den 27 november, har Kungl. Maj:t föreskrivit att statsmyndighet under den tid då kungörelsen om allmänt prisstopp gäller inte får höja av myndigheten fastställd taxa eller avgift utan att samråd ägt rum med statens pris- och kartellnämnd. Om nämnden inte biträder myndighetens förslag, skall myndigheten hänskjuta frågan till Kungl. Maj:t, om den likväl vill genomföra höjningen.

Utskottet

Allmänna prisregleringslagen ger Kungl. Maj:t fullmakt att under vissa förutsättningar införa olika former av prisreglering. Förordnande om tillämpning av lagens bestämmelser skall inom viss tid underställas riksdagen.

Kungl. Maj:t har genom beslut den 28 augusti 1970 och den 9 oktober 1970 förordnat om tillämpning av allmänna prisregleringslagen. I propositionen hemställer Kungl. Maj:t om riksdagens godkännande av dessa förordnanden. Som grund för besluten härom åberopas att betydande fara uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom riket. Utskottet har ingen erinran mot denna bedömning och föreslår att riksdagen godkänner de av Kungl. Maj:t meddelade förordnandena.

I motionerna I: 1364 och II: 1583 anförs vissa synpunkter på tillämpningen av prisregleringen. Motionärerna rekommenderar bl. a. en flexibel tillämpning i syfte att undvika ett stort antal dispensansökningar som rör sådana prisändringar för vilka övertygande skäl kan åberopas, t. ex. ändrade importpriser och inhemska indirekta skatter. De anser vidare att Kungl. Maj:t bör utfärda sådana direktiv för den prisreglerande verksamheten att den kan utövas smidigt. De uttalar dessutom att regleringen bör vara så generell som möjligt och att skäl saknas för att undanta taxor och avgifter som fastställs av statlig eller kommunal myndighet från regleringen. Konkret förordas prisstopp för de affärsdrivande statliga verken.

Som utskottet redovisat i ett tidigare avsnitt har Kungl. Maj:t dels beslutat om riktlinjer för beaktande av importprishöjningar vid tillämpningen av kungörelsen om allmänt prisstopp, dels beträffande av statliga myndigheter fastställda taxor eller avgifter meddelat föreskrifter vilka innebär en reglering av samma innebörd som enligt kungörelsen om allmänt prisstopp. I dessa hänseenden har sålunda i motionerna berörda förhållanden reglerats. Vad gäller taxor och avgifter som fastställs av kommunala myndigheter torde man enligt utskottets uppfattning kunna utgå från att syftena med prisregleringen kommer att beaktas av kommunerna. Att motionärernas allmänna önskemål om en så smidig tillämpning av prisregleringen som möjligt kommer att tillgodoses finner utskottet självklart. Någon anledning för riksdagen att för Kungl. Maj:t göra ett tillkännagivande med den innebörd som avses i motionerna finns enligt utskottets mening inte.

Frågan om formerna för riksdagens medverkan vid beslut om prisreglerande åtgärder tas upp i motionerna I: 1365 och II: 1582. Olika skäl gör det enligt motionärerna angeläget att riksdagen ges möjlighet att i förväg ta ställning till frågan om eventuella åtgärder av prisreglerande karaktär för tiden efter den 31 mars 1971.

Som ovan redovisats är allmänna prisregleringslagen utformad som en fullmaktslag som ger Kungl. Maj:t möjligheter att under vissa i lagen angivna förutsättningar besluta om prisreglerande åtgärder. Omfattningen av denna fullmakt torde inte kunna begränsas annorledes än genom ändring av lagen. Såsom anfördes av chefen för finansdepartementet i propositionen (1956: 147) om införande av nu gällande prisregleringslag hindrar däremot lagens konstruktion inte Kungl. Maj:t från att inhämta riksdagens

medgivande redan innan prisreglerande åtgärder vidtas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bedöma om förhållandena medger att så sker i det av motionärerna avsedda fallet.

Åberopande vad här anförts hemställer utskottet

- A. att riksdagen bifaller propositionen nr 187,
- B. att riksdagen avslår motionerna I: 1364 och II: 1583, samt
- C. att motionerna I: 1365 och II: 1582 icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 1 december 1970

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Palm (s), Åkerlund (m), Nils Theodor Larsson (cp), Lundin (s), Strandberg (m)* och Annerås (fp);

från andra kammaren: herrar Regnéll (m), Hagnell (s), Franzén i Motala (s), Bengtsson i Landskrona (s), Börjesson i Glömminge (cp), Löfgren (fp), Stridsman (cp)* och Brännström (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Åkerlund* (m), *Strandberg* (m) och *Regnéll* (m), vilka ansett

dels att i utskottets yttrande det stycke på s. 5 som börjar med orden "Som utskottet redovisat" och slutar med orden "utskottets mening inte" bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

"En statlig prisreglering är enligt utskottets uppfattning ägnad att medföra betydande negativa konsekvenser för samhällsekonomin. Med hänsyn härtill är det, såsom anförts i motionerna, angeläget att den nu gällande regleringen utövas på ett smidigt sätt så att de negativa verkningarna i möjligaste mån begränsas. Motionärerna anger också vissa riktlinjer härför, vilka enligt utskottets mening är värda beaktande. I vissa hänseenden har i motionerna berörda förhållanden reglerats genom beslut av Kungl. Maj:t, vilka utskottet redovisat i ett tidigare avsnitt. Besluten avser dels riktlinjer för beaktande av importprishöjningar vid tillämpningen av kungörelsen om allmänt prisstopp, dels vissa föreskrifter beträffande av statliga myndigheter fastställda taxor eller avgifter. Behovet av generella direktiv till pris-

och kartellnämnden i syfte att skapa förutsättningar för ett smidigt handhavande av prisregleringen kvarstår emellertid. Sådana direktiv borde även kunna underlätta en störningsfri övergång till normala förhållanden då prisstoppet upphävs.”;

dels att utskottet under B bort hemställa

”B. att riksdagen med bifall till motionerna I: 1364 och II: 1583 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet ovan anfört rörande prisregleringens tillämpning”.

Särskilt yttrande

av herrar *Åkerlund* (m), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Strandberg* (m), *Annerås* (fp), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Löfgren* (fp) och *Stridsman* (cp), vilka anfört:

Formerna för riksdagens medverkan vid beslut om prisreglerande åtgärder är reglerade i allmänna prisregleringslagen och torde formellt inte kunna påverkas på annat sätt än genom ändring av denna lag. Yrkandet i motionerna I: 1365 och II: 1582 synes därför inte kunna bifallas. Vi vill dock ansluta oss till motionernas syfte. De betydande återverkningar på samhällesekonomi som blir följden av ett långvarigt prisstopp motiverar att riksdagen får möjlighet att ta ställning till frågan om prisreglerande åtgärder för tiden efter den 31 mars 1971. Prisregleringslagen hindrar inte detta, och vid lagens tillkomst synes man ha utgått från att ett sådant förfarande skulle tillämpas om inte särskilda skäl talade däremot. Sådana särskilda skäl kan tänkas föreligga då det är fråga om att införa prisreglering men knappast då det gäller att ändra eller förlänga en redan införd prisreglering.